Passegem amb beates, vídues i casades per la València del segle XV

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Elora Flordelís, Llorenç Hernández, Paula Marín i Anabel Molés

Innovació docent i iniciació a la investigació en educació lingüística i literària

Prof. Alexandre Bataller

Curs 2022-202

ÍNDEX

I. Introducció i contextualització 1
II. Marc teòric 3
III. Marc metodològic 5
3.1. Continguts 5
3.2. Criteris d'avaluació 7
IV. Organització de la ruta literària 10
V. Seqüència prevista d'activitats 12
5.1. Abans d'eixir 16
5.2. Durant l'eixida 17
5.2.1. Parades de la ruta 17
5.3. En tornar 20
VI. Conclusions 21
VII. Referències bibliogràfiques 22
VIII. Annexos 23
8.1. Tríptic 23
8.2. Mapa de la ruta 24
8.3. Textos 24
8. 4. Rúbrica d'avaluació 28

I. Introducció i contextualització

El manuscrit *Col·loqui de dames*, també conegut com a *Jardinet d'orats*, és d'autor anònim i s'ha conservat al *Cançoner satírich valencià*. En aquest col·loqui, un vell ens conta com tres dones: una casada, una beata i una vídua, parlen d'alguns temes històricament tabús com poden ser les relacions sexuals extramatrimonials, l'avortament i la menstruació. I tot això passa mentre les tres dones assisteixen a la missa de Divendres Sant a la Seu de València, situació que encara remarca més la irreligiositat de la conversa. Seguint el corrent satíric del moment i imitant, en certa manera, l'*Espill* de Jaume Roig, el *Col·loqui* tracta d'una manera misògina, sexualitzada i irreligiosa la socialització de les dones en aquella època.

Així, aquesta proposta té la finalitat de presentar la literatura medieval a l'alumnat a partir del *Col·loqui de dames* des d'un punt de vista diferent del que estan acostumats, més políticament incorrecte i atractiu. Però també volem mostrar una versió de la imatge femenina oposada a la que mostra el *Col·loqui*, i aquesta es troba en Isabel de Villena i la seua obra *Vita Christi*, on es lloa l'aspecte virginal, religiós i pur de la dona. Cal dir, però, que aquesta no és l'única finalitat de la tria de la temàtica, sinó que tant el *Col·loqui de dames* com la *Vita Christi* ajuden a entendre la societat d'aquella època i, en el nostre cas, la imatge que es tenia de la dona. És per això que trobem aquests textos adients per a poder desenvolupar el pensament crític de l'alumnat sobre la misogínia en la literatura d'aquella època. A més, també és una bona forma de fer un primer contacte amb el gènere dels col·loquis i de treballar l'oralitat mitjançant la representació col·lectiva de fragments del *Col·loqui* i la lectura de la *Vita Christi*.

Aquesta ruta intenta mostrar una València medieval nova per als alumnes que passegen cada dia pels seus carrers, ja que moltes vegades es normalitza l'entorn i s'obvien les històries que contenen els carrers pels quals passegen fins a arribar a la desconeixença de tot allò que ha passat en ells. El *Col·loqui* ajuda a mostrar aquestes històries, més específicament el llibertinatge valencià i l'erotisme de la València dels segles XV i XVI (Sanchis Guarner, 1997: 205) a partir del prostíbul més gran del Mediterrani d'aquests segles, el qual es trobava en el Cap i Casal. Va estar en funcionament entre els anys 1325 i 1971 i estava situat al Barri del Carme. És més, la localització d'aquest bordell estava senyalada per dues gàrgoles que formen part de la façana de la Llotja de Seda: una dona que es toca els pits i mira cap a eixa direcció i un home que es masturba en eixa direcció. Conegut amb el nom de «Pobla de les fembres pecadrius» (Sanchis Guarner, 1997: 206), el prostíbul estava format per una quinzena d'hostals i 150 treballadores sexuals. Així, aquest bordell era el més conegut d'aquesta època, i l'activitat de les dones que treballaven en aquest estava acceptada per les autoritats locals.

És per aquests motius que hem plantejat que el centre que duria a terme aquesta activitat seria l'IES Barri del Carme de la ciutat de València, ja que suposem que els alumnes d'aquest centre passaran cada dia pels llocs que apareixen en els textos i les històries. A més, el curs que la realitzaria seria 1r de

Batxillerat, ja que tenen coneixements previs sobre la literatura medieval i maduresa intel·lectual com per a poder aprofundir críticament en els aspectes més històrics i literaris de la ruta.

II. Marc teòric

«Mentre que l'Europa occidental travessa un llarg període de depressió, en el segle V ateny València un gran esplendor demogràfic, econòmic i cultural» (Sanchis Guarner, 1997: 167). Per aquest motiu, i perquè el currículum de primer de batxillerat així ho indica, hem decidit dedicar la seqüència literària al Segle d'Or valencià. Concretament, hem basat el treball en dos textos: *Col·loqui de dames* i *Vita Christi*. La tria d'aquests textos permetrà l'alumnat no només formar-se literàriament, sinó conéixer els costums i l'arquitectura de la València del segle XV. Alhora, l'estudiantat serà conscient que, dins d'una mateixa època, trobem autors que tracten un mateix tema, com la religiositat o la figura de la dona, de manera molt diferent.

Per una banda, el *Col·loqui de dames* és un manuscrit anònim del segle XV, on un vell ens conta com tres dones: una casada, una beata i una vídua, parlen d'alguns temes històricament tabús com poden ser les relacions sexuals extramatrimonials, l'avortament i la menstruació. I tot això passa mentre les tres dones assisteixen a la missa de Divendres Sant a la Seu de València, situació que encara remarca més la irreligiositat de la conversa (Escartí, 2021). La tria d'aquest exemplar ha estat per la sàtira i l'humor que pot arribar a aproximar l'alumnat a la literatura medieval. Així mateix, des d'un punt de vista lingüístic-literari, la integració dels col·loquis en el currículum acadèmic ha estat perquè, mitjançant aquest gènere textual, els estudiants coneguen que, en els segles posteriors en què el castellà era la llengua literària de prestigi, foren una eina de resistència cultural per esdevenir els documents que fixaven la llengua oral col·loquial del període. Alhora, des d'un punt de vista antropològic i sociològic, els col·loquis són també uns documents valuosos, ja que «posen a l'abast de l'estudiós importants dades sobre els costums, commemoracions i comportaments socials d'altres époques» (Martí, 1990: 131).

Per una altra banda, la *Vita Christi* és una obra que Sor Isabel de Villena va redactar en el segle XV, en la qual s'exposa la vida de Crist a partir de personatges femenins que compartien experiències amb ell. Aquest text presenta les dones com a figures que reben un tracte especial i que tenen una relació estreta amb Jesús i amb la Mare de Déu. Alhora, esdevé una resposta a l'*Espill* de Jaume Roig, ja que reivindica la figura de la dona mitjançant la denúncia implícita a la misogínia de l'obra de Roig. A més, convé indicar que és una obra escrita «en vernàcle, on la convencional tònica abstracta, profusa i hieràtica que predomina, és acolorida ara i adés amb interpolacions d'un realisme casolà i suggerent, i no gens místic» (Sanchis Guarner, 1997: 212).

Gràcies a les dues obres, els alumnes aprenen, a més de tot el que s'ha exposat prèviament, els costums, commemoracions i comportaments socials del segle XV. Així, comprovaran, amb el *Col·loqui*, com «la burgesia relaxa la seua moral de classe i cedeix als afanys d'oci i de goig de viure» (Sanchis Guarner, 1997: 203). En aquest text, també aprendran com la ciutat de València, durant aquest segle, tenia una fama internacional quant al llibertinatge: «la fama de la ciutat era de ser molt més bella i seductora que no pas virtuosa» (Sanchis Guarner, 1997: 205). Així mateix, en la *Vita Christi* veiem com

concebia el món l'abadessa: «organitzat com una monarquia, molt jerarquitzada i cerimoniosa, i manifestava un aristocràtic desdeny per la gent menuda, voluble, cruel i maldient» (Sanchis Guarner, 1997: 212).

Altrament, com en la ruta literària els alumnes hauran de recitar i teatralitzar els fragments que els docents han seleccionat, en una de les sessions prèvies a la sortida, es farà una explicació de les tècniques i els recursos que han d'usar per a fer un bon discurs oral. Alhora, es practicarà a l'aula com fer aquest discurs oral. Aquesta sessió és essencial, atés que, habitualment, saber expressar-se correctament en la llengua escrita no assegura que un individu tinga els coneixements necessaris per a desenvolupar-se amb fluïdesa i claredat en la llengua oral. Els estudiants, per tant, hauran de comprendre i aprendre les normes de comunicació oral, així com les diverses tècniques i recursos que poden emprar (Aguilar, 2006: 73).

Per a fer front a aquesta sessió, a banda d'exposar les normes, tècniques i recursos, farem un debat a classe mitjançant grups reduïts; d'aquesta manera, tothom tindrà l'oportunitat de parlar en la conversa i podrà practicar tot allò que ha explicat el professor. Aquesta activitat permet als alumnes comprendre idees i relacionar idees noves amb altres de conegudes; i així, com manifesta E. Aguilar (Aguilar, 2006: 74), «los adolescentes se dan cuenta que para la discusión y la conversación es necesario establecer unas reglas de buen uso». Un cop han intercanviat postures i opinions sobre una qüestió imposada pel docent, farem un joc de rols o de dramatització, en el qual els estudiants han de posar-se en una determinada situació i han de pensar, parlar i sentir com el personatge al qual interpreten ho faria. La dramatització permet que els alumnes desenvolupen una competència comunicativa i analítica més àmplia i detallada, ja que han d'assumir el rol d'una altra persona i demostrar les respostes comunicatives d'un altre individu (Aguilar, 2006: 75). Aquesta pràctica els permetrà adaptar-se d'una manera més satisfactòria al paper que hagen d'interpretar el dia de la sortida de l'aula.

Al capdavall, per què treballem la literatura dins d'una ruta literària? Com va manifestar Mendoza (2002), i ens adherim a aquesta visió, la ruta literària orientada a la formació de la recepció de les produccions literàries funciona com a recurs per a educar literàriament els alumnes, perquè permet capacitar l'estudiant perquè comprenga els textos que llig. «Nuestro trabajo en las clases de literatura no se centra en planteamientos historicistas planteados como mera relación de autores y obra
y se centrará en dar sentido a los textos» (Bataller, 2011: 4). Amb la ruta literària que hem plantejat, els alumnes recorreran els carrers de València, concretament del barri on està situat el centre educatiu on van cada matí; amb els textos que els proporcionarem, coneixeran on ocorre cada fragment i comprendran com era i com es vivia a la ciutat en el segle XV. Finalitzem aquest punt amb una expressió que Francesc Mira va fer durant el *III Seminari sobre patrimoni literari i territori* que se celebrà a Mora de l'Ebre: «la literatura forma part del patrimoni col·lectiu, i que això es reforça encara si, tal com passa ben sovint, la paraula escrita, la narració o el poema, naixen o creixen en un territori concret, quan empren la llengua d'aquest territori, o quan reflecteixen, descriuen o fins i tot inventen un espai real o mític» (Mira, 2007).

III. Marc metodològic

3.1. Continguts

Respecte als continguts que tractem en aquesta seqüència didàctica, cal assenyalar que s'acoblen a la perfecció al currículum de Batxillerat que es proposa arran la LOMLOE (DOGV núm. 9404, 2022). Així, doncs, en aquest apartat tractarem continguts del currículum del Bloc 1: llengua i ús, bloc 2: estratègies comunicatives, subbloc 2.3: reflexió sobre la llengua, subbloc 2.4: comunicació i interacció oral, subbloc 2.4: comunicació i interacció oral, subbloc 2.6: expressió escrita i multimodal i bloc 3: lectura i literatura. En efecte, en el quadre següent, esmentem quines relacions estableix la numeració de continguts del currículum amb els continguts de la nostra seqüència didàctica —i que, per descomptat, desenvolupem tot seguit:

Continguts del currículum	**Continguts de la nostra seqüència didàctica**
Bloc 1: Llengua i ús	
- Desenvolupament sociohistòric i situació actual del català.	Veurem el català medieval i quines diferències i similituds té amb el català actual.
Bloc 2: Estratègies comunicatives	
- Estratègies per adaptar el discurs a la situació comunicativa: grau de formalitat i caràcter públic o privat; distancia social entre els interlocutors; propòsits comunicatius i interpretació d'intencions; canal de comunicació i elements no verbals de la comunicació; gèneres discursius de l'àmbit social i educatiu.	Aquests continguts estaran presents en la redacció que l'alumnat realitze després de la ruta. També es veurà en els comentaris dels textos literaris que es facen a classe abans de la ruta.
Subbloc 2.3 Reflexió sobre la llengua	
- Adequació del registre a la situació de comunicació.	Aquestes tres característiques es veuran en els textos que l'alumnat haurà d'analitzar i

- Cohesió: connectors, marcadors discursius i altres procediments lexicosemàntics i gramaticals.	posteriorment, en els textos que realitze.
- Correcció lingüística i revisió ortotipogràfica i gramatical dels textos.	
Subbloc 2.4. Comunicació i interacció oral	
- Planificació, assaig, producció i revisió de textos orals i multimodals.	Aquests continguts es tractaran en els textos orals que l'alumnat llegirà i en la teatralització dels fragments elegits.
- Estratègies d'expressió oral: interpretació i ús d'elements de la comunicació no verbal.	
Subbloc 2.6. Expressió escrita i multimodal	
- Estratègies del procés d'expressió escrita i multimodal: planificació, textualització, revisió i correcció/edició.	Aquests continguts es tractaran en els comentaris que l'alumnat realitzarà sobre els fragments elegits i en el treball de comparació final.
Bloc 3: Lectura i literatura	
- Lectura guiada d'obres rellevants de la literatura catalana des de l'edat mitjana.	Aquests continguts es tractaran durant la lectura a classe i durant la ruta dels fragments escollits.
- Els gèneres, els tòpics i els itineraris temàtics de les obres literàries i les seues característiques.	Aquests continguts es veuran quan tractem els fragments del *Col·loqui* i la *Vita Christi* a classe i amb la redacció final comparant els dos textos.
- Informació biogràfica de les autores i dels autors de la tradició literària, vinculada a les obres i al context.	Aquests continguts es veuran durant les activitats de contextualització de l'època, el *Col·loqui* i la *Vita Christi.* També es veuran durant la visita de la Llotja de la Seda, on es parlarà del paper de la dona durant l'Edat Mitjana.
- Estratègies d'interpretació de les obres literàries des del context sociohistòric i cultural en què estan escrites.	
- Elements interns i externs de les obres, l'anàlisi i relació amb el sentit.	

- Relació de les obres amb altres disciplines artístiques, a partir dels temes, tòpics i llenguatges.	Aquests continguts es veuran durant la ruta, concretament quan parlem sobre els punts arquitectònics més destacats i la seua relació amb aspectes de les obres triades.
- Manifestacions artístiques que representen continguts o recreacions d'obres literàries.	

3.2. Criteris d'avaluació

Pel que fa al mètode avaluatiu que proposem en aquesta seqüència didàctica, val a dir, que no segueix una metodologia "tradicional", sinó que emprem una rúbrica d'avaluació, concretament, enfocada per a l'avaluació de la teatralització i l'oralitat —part, a la qual li hem assignat un 50% de la nota final de l'activitat—. Sobre la rúbrica, s'ha de dir que ens hem basat en la proposada pel professor Alexandre Bataller, *Comcomunica*. Això sí, hem adaptat alguns paràmetres perquè s'adeque a la perfecció al tipus d'activitat que plantegem —vegeu-ne l'annex 8.4. *Rúbrica d'avaluació*.

Criteris d'avaluació del currículum	**Criteris d'avaluació de la nostra seqüència didàctica**
Bloc 2: Estratègies comunicatives	
- Estratègies per adaptar el discurs a la situació comunicativa: grau de formalitat i caràcter públic o privat; distancia social entre els interlocutors; propòsits comunicatius i interpretació d'intencions; canal de comunicació i elements no verbals de la comunicació; gèneres discursius de l'àmbit social i educatiu.	Aquests aspectes es valoraran en la redacció final de la seqüència d'acord a allò esperat d'un curs de primer de Batxillerat.
Subbloc 2.3 Reflexió sobre la llengua	

- Adequació del registre a la situació de comunicació.	Es tindrà en compte que l'alumnat complisca aquests requisits segons el nivell esperat per a un curs de primer de Batxillerat, i es puntuarà en conseqüència en el treball de redacció final.
- Cohesió: connectors, marcadors discursius i altres procediments lexicosemàntics i gramaticals.	
- Correcció lingüística i revisió ortotipogràfica i gramatical dels textos.	
Subbloc 2.4. Comunicació i interacció oral	
- Planificació, assaig, producció i revisió de textos orals i multimodals.	Es valorarà que l'alumnat complisca amb aquests requisits segons el nivell esperat per a un curs de primer de Batxillerat, i es puntuarà en conseqüència durant l'activitat de dramatització del col·loqui.
- Estratègies d'expressió oral: interpretació i ús d'elements de la comunicació no verbal.	
Subbloc 2.6. Expressió escrita i multimodal	
- Estratègies del procés d'expressió escrita i multimodal: planificació, textualització, revisió i correcció/edició.	Es tindrà en compte que l'alumnat complisca aquests requisits segons el nivell esperat per a un curs de primer de Batxillerat, i es puntuarà en conseqüència en el treball de redacció final.
Bloc 3: Lectura i literatura	
- Interpretació argumentada dels valors culturals, estètics i de gènere de textos i obres. Lectura amb perspectiva de gènere.	L'alumnat haurà de valorar tots aquests aspectes literaris durant la realització de la redacció final, la qual es valorarà segons el nivell de reflexió i valoració aconseguit en aquesta.
- Lectura expressiva, dramatització i recitat de textos literaris.	L'alumnat haurà de fer una dramatització d'un fragment del *Col·loqui*, amb la qual s'avaluaran els aspectes d'aquest punt.

Aleshores, i tal com apuntàvem prèviament, les activitats avaluables estaran composten per: una part de redacció —on l'alumnat haurà d'establir la diferència existent entre la visió de la dona que ofereix el *Col·loqui* i el *Vita Christi*; d'aquesta manera, podran fixar en quines situacions es trobava la

dona, així com la misogínia existent en l'època medieval. També esmentaran, de manera molt breu, la distinció quant al tractament de la religiositat entre ambdues obres— i per la part de teatralització i oralitat —que consistirà a dramatitzar una fragment del *Col·loqui* pels carrers de València.

A continuació, mostrem els percentatges: Tot i que, insistim, aquests percentatges seran equitatius als resultats obtinguts a partir de la rúbrica i, per descomptat, al criteri del professor.

Redacció	50% - avaluat pel professor
Teatralització i oralitat	50% : 40% avaluat pel professor i 10% avaluat pels alumnes

IV. Organització de la ruta literària

Una vegada contextualitzat el *Col·loqui de Dames* i exposada la metodologia utilitzada ens centrarem en com hem dut a terme l'organització d'aquesta ruta literària. Abans, però, cal assenyalar que tota aquesta planificació és hipotètica. Encara que la vam dur a terme, la ruta s'hauria de realitzar en el grup sencer de l'IES, cosa que podria provocar la variació d'algun paràmetre d'aquesta. També, cal tindre present que aquesta activitat s'ha elaborat tenint en compte els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda planificada per a assolir els objectius per al 2030. Podem, per tant, assenyalar que aquesta ruta literària compleix amb l'objectiu 3: "**Salut i Benestar**", l'objectiu 4: "**Educació de qualitat**", l'objectiu 5: "**Igualtat de gènere**", l'objectiu 10: "**Reducció de les desigualtats**", l'objectiu 11: "**Ciutats i Comunitats Sostenibles**", l'objectiu 12: "**Producció i consum responsables**" i l'objectiu 13 "**Acció pel clima**".

Ara bé, deixant de banda els propòsits del 2030, parlarem de la planificació horària. Tant l'horari d'eixida com l'horari d'arribada l'hem adequat a les hores que obrin i tanquen els edificis a visitar. Per això, l'eixida des de l'institut seria a les 9:30 i l'arribada a l'institut —una vegada acabat el recorregut— seria cap a les 17:30 —vegeu la TAULA 1.

A més, es proposa realitzar l'eixida de la ruta literària abans de les vacances de Pasqua, quan els alumnes ja hauran acabat els exàmens; ço és la primera o la segona setmana del mes d'abril (3-5), per aproximar-se el màxim possible al divendres de Pasqua i seguir la temàtica del col·loqui treballat.

Llotja de la Seda	10:00-11:00
Catedral de València	11:30-13:00
Dinar al riu Túria	13:30-14:30
Monestir de la Trinitat	15:00-16:00
Barri del Carme	16:30-17:30

TAULA 1. Horari de la ruta

No podem deixar d'esmentar les característiques geogràfiques d'aquesta ruta. Per tant, a continuació tractem aspectes com: el tipus de ruta, el temps total i aproximat de caminar que gastarem al llarg del dia:

- Tipus de ruta: Es tracta d'una ruta bastant circular. Aquest aspecte ajuda a seguir un ordre i a descartar els possibles canvis constants de direcció.
- Temps total: Tal com observem a la TAULA 1. Horari de la ruta, el temps total seria des de les 10:00 (tenint en compte la primera mitja hora que s'utilitza per a anar a la primera parada des del centre) fins a les 17:30, és a dir, 8 hores.
- Temps aproximat de caminada: És evident que l'alumnat no haurà de caminar tota l'estona. Hi haurà moments que podran descansar, com ara en cada parada, o bé, en la parada que es fa de 13:30-14:30 per a dinar.

A més, per a dur a terme l'activitat amb èxit l'estudiantat haurà de portar una motxilla amb diners, aigua, un entrepà, alguna cosa lleugera per a fer un mos, calcer i vestimenta còmodes i el tríptic —vegeu el punt 8.1— ja que els ajudarà a visualitzar en tot moment la ruta, així com a conéixer que es farà en cada parada —més endavant s'esmentarà en tot detall les activitats de cada parada, concretament en el punt *5.2.1. Parades de la ruta*.

V. Seqüència prevista d'activitats

En aquest punt, comentem en una graella les activitats de prèvies, les de realització i les d'avaluació. També indiquem l'organització —tant grupal com individual—, els recursos que s'utilitzarien per a cada activitat, el temps que s'empraria en les sessions i les competències específiques que s'acomplirien en cadascuna de les AP, AR i AA —vegeu la TAULA 2 i la TAULA 3. A més, expliquem cada parada, des de la Llotja de la Seda, passant per la Catedral de València, el jardí del riu Túria i el Monestir de la Trinitat fins al Barri del Carme.

Activitats	Organització	Recursos	Temps	Competències específiques
AP1 Contextualització de l'època a partir d'elements audiovisuals en xarxa i explicacions del docent	Tota la classe	Textos i suport informàtic	25 minuts	C.E. 11
AP2 Lectura i comentari dels textos literaris	Tota la classe	Textos i recursos d'escriptura	100 minuts	C.E. 11
AP3 Explicació de tècniques i recursos per al discurs oral	Tota la classe	Recursos propis de la interacció oral	60 minuts	C.E. 11
AP4 Explicació de la ruta a partir d'un mapa	Tota la classe	Textos i suport informàtic	25 minuts	C.E. 11

AR5 Explicació del paper de la dona en el segle XV a la Llotja de la Seda; així com el tractament de la religiositat entre ambdues obres estudiades. Introducció del concepte «festejador»	Tota la classe	Textos i recursos d'escriptura	60 minuts	C.E. 11
AR6 Contextualització i presentació del *Col·loqui de dames*	Tota la classe	Textos i recursos d'escriptura	15 minuts	C.E. 11
AR7 Vista de l'interior de la catedral i senyalització dels elements que trobem al *Col·loqui*	Tota la classe	Textos i recursos d'escriptura i recursos propis de la interacció oral	15 minuts	C.E. 11
AR8 Representació teatral d'alguns fragments del *Col·loqui*	Tota la classe	Textos i recursos d'escriptura i recursos propis de la interacció oral	60 minuts	C.E. 5 C.E. 11
AR9 Contextualització i lectura del *Vita Christi* d'Isabel	Tota la classe	Textos i recursos d'escriptura i recursos	60 minuts	C.E. 5 C.E. 11

de Villena al monestir de la Trinitat		propis de la interacció oral		
AR10 Lectura d'alguns fragments del *Col·loqui* al barri del Carme	Tota la classe	Textos i recursos d'escriptura i recursos propis de la interacció oral	60 minuts	C.E. 5 C.E. 11
AA11 Redacció respecte al *Col·loqui*, el *Vita Christi* i el paper de la dona durant l'època medieval	Individual	Textos i recursos d'escriptura	50 minuts	C.E. 6
AA12 Avaluació dels fragments teatralitzats dels alumnes	Individual	Textos i recursos d'escriptura i recursos propis de la interacció oral	50 minuts	C.E. 5

TAULA 2. Activitats, organització, recursos, temps i competències específiques

Activitats	Sabers
AP1	● Tipologies textuals i gèneres discursius. ● Estratègies de comprensió abans de la lectura: coneixements previs, objectius de lectura, hipòtesis per mitjà d'informació paratextual, tipologia, gènere i estructura del text. ● Estratègies de comprensió durant la lectura: coherència interna del text, inferències, sentits figurats i significats no explícits. ● Estratègies de comprensió després de la lectura: tema, tesi, idea principal, arguments, intenció de l'autor i organització del contingut.

	● Obres rellevants del patrimoni literari nacional i universal i de la literatura actual, inscrites en itineraris temàtics o de gènere, que incloguen la presència d'autores i autors. ● Lectura i comprensió de textos literaris: estructura, aspectes formals, recursos estilístics i retòrics.
AP2	● Valoració de la forma i el contingut del text. ● Elements gràfics i paratextuals.
AP3	● Estratègies d'expressió oral: interpretació i ús d'elements la comunicació no verbal. ● Lectura expressiva, dramatització i recitat dels textos literaris.
AP4	● Valoració de la forma i el contingut del text. ● Elements gràfics i paratextuals.
AR5	● Estratègies d'utilització d'informació sociohistòrica, cultural i artística bàsica per a construir la interpretació de les obres literàries.
AR6	● Estratègies d'utilització d'informació sociohistòrica, cultural i artística bàsica per a construir la interpretació de les obres literàries.
AR7	● Estratègies per a interpretar obres i fragments literaris tenint en compte els valors culturals, ètics i estètics presents en els textos.
AR8	● Estratègies d'expressió oral: interpretació i ús d'elements la comunicació no verbal. ● Lectura expressiva, dramatització i recitació dels textos tenint en compte els processos de comprensió, apropiació i oralització implicats.
AR9	● Estratègies d'expressió oral: interpretació i ús d'elements la comunicació no verbal. ● Lectura expressiva, dramatització i recitació dels textos tenint en compte els processos de comprensió, apropiació i oralització implicats.
AR10	● Estratègies d'expressió oral: interpretació i ús d'elements la comunicació no verbal. ● Lectura expressiva, dramatització i recitació dels textos tenint en compte els processos de comprensió, apropiació i oralització

	implicats.
AA11	● Estratègies del procés d'escriptura i multimodal: planificació, textualització, revisió i correcció. ● Aplicació de les normes ortogràfiques i gramaticals. ● Propietat lèxica. ● Presentació cuidada de les produccions escrites. ● Estratègies, models i pautes per a l'expressió de la interpretació i la valoració personal d'obres i fragments literaris. Lectura amb perspectiva de gènere.
AA12	● Estratègies d'expressió oral: interpretació i ús d'elements la comunicació no verbal. ● Lectura expressiva, dramatització i recitació dels textos tenint en compte els processos de comprensió, apropiació i oralització implicats.

TAULA 3. Activitats i sabers

5.1. Abans d'eixir

En primer lloc, abans de fer la ruta literària, caldrà endinsar l'alumnat en la literatura i cultura del segle XV. Per a dur-ho a terme utilitzarem elements audiovisuals en xarxa; com ara: vídeos sobre l'època, documentals de la València medieval, quadres pictòrics sobre l'època, imatges de les vestimentes del segle; tot aquest material ens serviria per a crear una visió de la forma de vida de la València d'aquell moment.

En segon lloc, contextualitzarem l'obra del *Col·loqui de dames*, alhora que llegirem i comentarem els textos seleccionats de l'obra a l'aula —vegeu l'annex 8.3—. Quant als fragments seleccionats, podem destacar que al primer fragment es fa la introducció del mateix *Col·loqui* fet per Vellet, el personatge que conta el que passa durant la missa. En aquest fragment es contextualitza el dia (Divendres Sant) i el lloc (la seu de València). A partir d'aquest moment, els fragments b, c i d són les presentacions de la resta de personatges del col·loqui fetes pel vellet: b) presentació de la casada, c) beata i d) vídua —vegeu-ne l'annex 8.3.1.—. També es contextualiztarà l'obra *Vita Christi* d'Isabel de Villena, alhora que llegirem i comentarem els textos seleccionats de l'obra a l'aula —vegeu l'annex 8.3.2.

En tercer lloc, es farà una explicació de les tècniques i els recursos que han d'usar per a fer un bon discurs oral. Alhora, es practicarà a l'aula com fer aquest discurs oral. Aquesta sessió és essencial, atés que serà necessària per a poder teatralitzar correctament els fragments del *Col·loqui* durant l'eixida.

En aquesta sessió, farem un debat a classe mitjançant grups reduïts; d'aquesta manera, tothom tindrà l'oportunitat de parlar en la conversa i podrà practicar tot allò que ha explicat el professor. Un cop han intercanviat postures i opinions sobre una qüestió imposada pel docent, farem un joc de rols o de dramatització, en el qual els estudiants han de posar-se en una determinada situació i han de pensar, parlar i sentir com el personatge al qual interpreten ho faria.

Una vegada acabada la lectura i exposades les tècniques i recursos de l'oralitat, crearem expectatives als alumnes a partir d'un mapa —elaborat per nosaltres a partir de l'aplicació de Google Maps, vegeu l'annex 8.2.— on els comunicarem que, a banda de realitzar la ruta i llegir els *Col·loquis* al carrer i als llocs medievals, farem una parada per a dinar al riu, i, per a finalitzar, interpretaran el *Col·loqui* mitjançant una representació teatral amb elements caracteritzadors dels personatges del text.

5.2. Durant l'eixida

En aquest punt desenvolupem de manera més extensa quines són les activitats que es podrien dur terme en cada lloc visitable.

5.2.1. Parades de la ruta

- **Primera parada, la Llotja de la Seda:**

En la primera parada, visitarem la Llotja de la Seda —vegeu-ne la *Imatge 1*—, entrarem a l'edifici i, al pati dels tarongers, es farà una breu explicació del paper de la dona en el segle XV. Aquesta exposició ens permetrà fer una comparació entre la visió, quant a la dona, que es manifesta en el *Col·loqui de dames* i l'exemplar *Vita Christi*. Després, es confrontarà el tractament de la religiositat entre ambdues obres estudiades. Finalment, s'introduirà el concepte de «festejador» i la importància d'aquest pedrís en les relacions, del tipus que siga, del segle XV.

Els usos més coneguts dels festejadors eren portats a terme principalment per les «dones finestreres» quan estaven assegudes a les finestres i s'assomaven. S'explicarà aquest terme a través de l'opinió de Francesc Eiximenis sobre les dones finestreres, com per exemple la següent afirmació: «les mares que fan les filles sues donzelles finestreres, les fan vils e donen mal nom a lurs filles» (IEC, 2015: 275). Tot això es connectarà amb l'explicació de la façana de la Llotja, on hi ha una gàrgola d'una dona que es toca els pits i imita una dona finestrera assomada per un festejador.

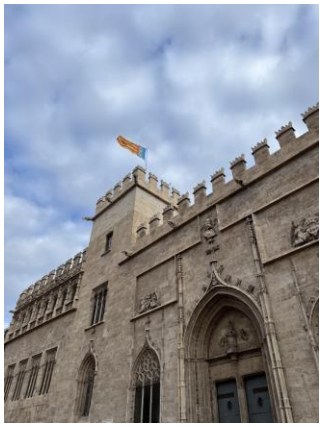

Imatge 1. La Llotja de la Seda

- **Segona parada, la Catedral de València:**

En la segona parada, visitarem la Catedral de València —vegeu-ne la *Imatge 2*. En primer lloc, es contextualitzarà i es presentarà el *Col·loqui de dames*; abans d'entrar a l'edifici, els docents hauran de llegir el primer fragment, que esdevé la introducció del mateix *Col·loqui* fet pel Vellet —vegeu l'annex 8.3.1—, el personatge que conta el que passa durant la missa. En aquest fragment es contextualitza el dia (Divendres Sant) i el lloc (la Seu de València). En segon lloc, entrarem a la Catedral de València, l'entrada són 5 euros; no obstant això, els estudiants no hauran de pagar res, ja que el departament de Llengua i literatura catalana sol·licitarà, prèviament, a l'equip directiu el costejament d'aquesta despesa. Per tant, un cop a l'interior de la Catedral, escoltarem la informació que ens ofereix l'audioguia i, alhora, assenyalar els elements que trobem al *Col·loqui*. En tercer lloc, ja fora de la Catedral es farà una representació teatral d'alguns fragments del *Col·loqui* —vegeu l'annex 8.3.1.—, seleccionats pel professorat i que hauran llegit, conjuntament, a classe. Convé indicar que, per a l'escenificació del diàleg, cada personatge haurà de portar l'element que el caracteritza: l'home portarà una boina; la dona casada portarà un anell; la dona vídua portarà un vel per tapar-se el rostre; i la dona beata portarà un rosari. Aquests elements seran proporcionats pels docents.

Imatge 2. La Catedral de València

- **Tercera parada, Jardí del Riu Túria:**

Un cop s'haurà visitat la Llotja de la Seda i la Catedral de València serà el moment d'un àpat. Baixarem al jardí del riu Túria —vegeu-ne la *Imatge 3*— i, en un lloc on hi haja ombra, traurem els entrepans per agafar forces abans de continuar amb el passeig per la València del segle XV. Cal indicar que una setmana abans de la sortida, els alumnes rebran un tríptic —vegeu-ne l'annex 8.1.— on trobaran l'horari i els llocs d'interés de la ruta; juntament amb el tríptic se'ls donarà una nota on s'explicarà que hauran de portar el dinar de casa.

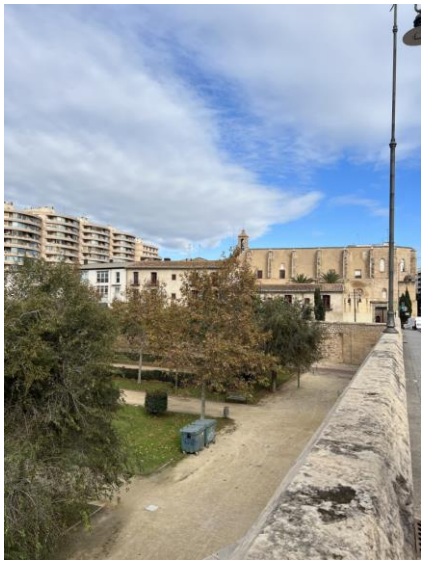

Imatge 3. Jardí del Riu Túria

- **Quarta parada, Monestir de la Trinitat:**

En la quarta parada, contextualitzarem i llegirem alguns fragments del *Vita Christi* de Isabel de Villena al monestir de la Trinitat —vegeu-ne la *Imatge 4*—, on l'autora fou abadessa; els textos hauran estat seleccionats pel professorat i els hauran llegit, conjuntament, a classe. Convé esmentar que la lectura es realitzarà fora del monestir, atés que no es pot visitar l'interior de l'edifici.

Imatge 4. El monestir de la Trinitat

- **Quinta parada, el Barri del Carme:**

De camí a l'institut, on finalitzarem la ruta literària, farem diverses parades pel barri del Carme; en aquestes parades es farà una lectura d'alguns fragments del *Col·loqui*, a més de l'explicació i contextualització sobre el prostíbul del segle XV. De la mateixa manera que a la Catedral, els fragments estaran seleccionats pels docents i s'hauran llegit a classe; a més, per a l'escenificació del diàleg, cada personatge, també, haurà de portar l'element que el caracteritza —elements ja esmentats en la segona parada.

5.3. En tornar

Un cop s'haja realitzat la ruta literària, els alumnes hauran de fer una redacció, amb la intenció de promoure la reflexió i el pensament crític a partir de tot allò aprés en la ruta. En aquesta redacció hauran d'establir la diferència existent entre la visió de la dona que ofereix el *Col·loqui* i el *Vita Christi*; d'aquesta manera, podran fixar en quines situacions es trobava la dona, així com la misogínia existent en l'època medieval. Per això hauran d'elaborar un l'escrit que lliuraran al professor de valencià, ja que és avaluable. També esmentaran, de manera molt breu, la distinció quant al tractament de la religiositat entre ambdues obres.

Posteriorment, com que les representacions teatrals, realitzades durant l'eixida per València, s'hauran enregistrat; el docent les editarà per projectar-les a l'aula. Quan aquestes representacions es visualitzen a classe, els alumnes rebran una rúbrica d'avaluació perquè valoren la competència oral dels companys —vegeu la imatge del 8.4. *Rúbrica d'avaluació* dins del punt VIII. Annexos .

VI. Conclusions

Malgrat que la ruta literària no s'ha pogut dur a terme en un grup d'alumnes real, s'ha comprovat la seua viabilitat i la disponibilitat de visita de totes les parades de l'eixida. A més, s'ha comprovat que és una ruta eficaç i realista, a més de tindre el temps de realització ben calculat. D'aquesta manera, segurament es complirien els objectius si es dugueren a terme tant l'eixida com les activitats i els resultats obtinguts serien positius i oferirien una experiència completa per a l'alumnat. Aquesta eixida, amb la seua temàtica atractiva i graciosa per a l'alumnat, és un bon pla per a fer abans de les vacances de Pasqua i barrejar la diversió amb l'aprenentatge. A més, presenta a l'alumnat eixa ciutat que Bandello descriu com a «*Gentile e nobilissima Valenza; in tutta Catalogna non è più lasciva ed amora città*» (Sanchis Guarner, 1997: 205), que tant dista de la que veuen i viuen quotidianament.

VII. Referències bibliogràfiques

Aguilar, Eva (2006): «Enseñando lengua oral en la adolescencia», *Educació i cultura : revista mallorquina de pedagogia* 19, p. 69-81.

Anònim: «Col·loqui de dames», dins *Jardí d'Orats.* Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. Sin página. [En línea: https://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/colloqui-de-dames--0/html/00cf3706-82b2-11df-acc7-002185ce6064_2.html] [data última consulta: 05-01-2023].

Bataller, Alexandre (2011): «La ruta literaria como actividad universitaria vinculada al territorio y al patrimonio», *Revista Asa-branca.*

Decret 108/2022, de 5 d'agots, del Consell, pel qual s'estableixen l'ordenació i el currículum de Batxillerat [22/7578], DOGV núm. 9404 (2022).

Escartí, Vicent Josep (02-08-2021): «Un col·loqui entre dames», *Levante*.

Martí, Joaquim (1990): «Un col·loqui valencià del segle XVII», *Caplletra* 9, p. 129-145.

Mendoza, Antonio (2002): «Las funciones del profesor de Literatura: bases para la innovación», *Aspectos didácticos de lengua y literatura* 12, p. 109-140.

Mira, Joan Francesc (2007): «Territori, llengua, literatura, identitat», *III Seminari sobre patrimoni literari i territori*, Mora d'Ebre [http://www.espaisescrits.cat/downloads/cat/Joan_Francesc_Mira_conferencia_inaugural.pdf] [data última consulta: 05-01-2023].

Riera i Melis, Antoni (2015): «Francesc Eiximenis (c. 1330-1409): el context i l'obra d'un gran pensador català medieval», Actes de les jornades celebrades a Barcelona els dies 16 i 17 de desembre de 2009, IEC.

Sanchis Guarner, Manuel (1997): *La ciutat de València : síntesi d'història i de geografia urbana*, València, Consell Valencià de Cultura.

Villena, Isabel de (1995): *Vita Christi*, a cura d'Albert Hauf. Barcelona, Edicions 62.

VIII. Annexos

8.1. Tríptic

PASSEGEM AMB BEATES, VÍDUES I CASADES PER LA VALÈNCIA DEL S.XV

Ens endisem en la València del s. XV? En aquesta ruta literària podràs descobrir els llocs on la beata, la vídua i la casada del *Col·loqui de dames*, passejaven i xarraven sobre les inquietuds de l'època i totes interpretades per un vell!

Què ens contaran aquestes dones? Ho descobrirem seguint aquest mapa!

PRIMERA PARADA, LA LLOTJA DE LA SEDA

Comencem la ruta medieval: En aquest edifici podràs descobrir què feien les dones d'aquella època a la Llotja de la seda. A més, ho descobriràs llegint el fragment des del mateix lloc on s'ubica l'argument de la història.

Què creus que es venia allí?

HORARI DE LA RUTA

01 La llotja de la seda
Hora d'arribada: 10:00
Hora d'eixida: 11:00

02 Catedral de València
Hora d'arribada: 11:30
Hora d'eixida: 13:00

03 Dinar al riu Túria
Hora de dinar: 13:30-14:30

04 Monestir de la Trinitat
Hora d'arribada: 15:00
Hora d'eixida: 16:00

05 Barri del Carme
Hora d'arribada: 16:30
Hora de comiat: 17:30

SEGONA PARADA, LA CATEDRAL DE VALÈNCIA

En la segona parada tindràs l'oportunitat de formar part de teatralitzar algun fragment del *Col·loqui*, el qual s'explicarà prèviament a la representació.
Per descomptat, també podrem gaudir de la visita a l'edifici gòtic

A DINAR!

Prepara't un bon entrepà per a gaudir al pulmó de València!

QUARTA PARADA, EL MONESTIR DE LA TRINITAT

Des del Monestir de la Trinitat podràs descobrir alguns dels fragments que componen la *Vita Christi* i, doncs, apreciarem la diferència de la visió de la dona des d'un punt de vista (el *Col·loqui de dames*) i de l'altre (l'obra, *Vita Christi).*

QUINTA PARADA, EL BARRI DEL CARME

Al Barri del Carme acabarem la ruta. Però... t'hauràs d'esperar, perquè llegirem alguns fragments del *Col·loqui* i t'explicarem quin era el paper, en la literatura i en la vida del s.XV, del "festejador".

8.2. Mapa de la ruta

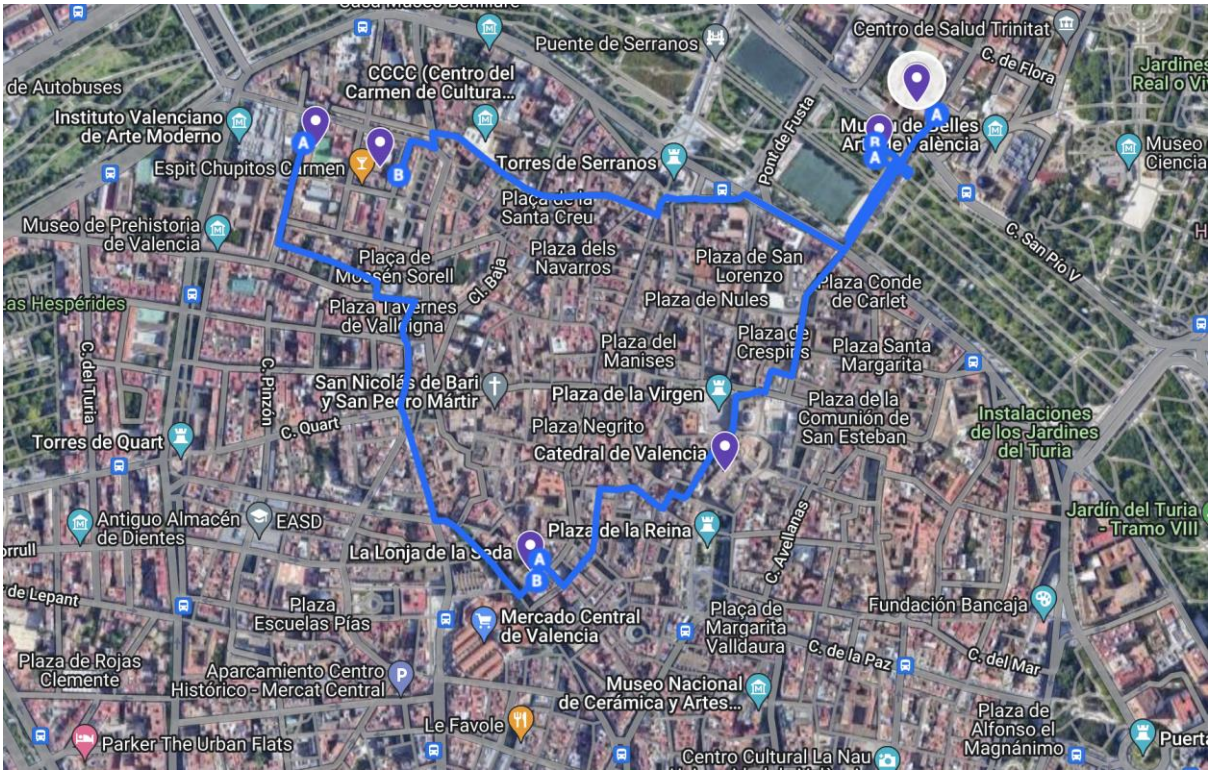

8.3. Textos

8.3.1. Textos de la segona parada

a) Introducció Vellet:

Divendres sant,
die honest de dol e plant,
de bon matí,
devant mon Déu me presentí
sus, dins la Seu, 5
per scoltar aquell gran preu
que·n lo sermó
y en l'amargue *Passió*
per Sant Joan
de l'alt Senyor, qui nostre dan 10
volch reparar,
podent-ho mils testifficar
trobam incert
(car legim que fon pus spert
que lo restant). 15

b) Descripció Casada:

Yo viu venir, a poch istant,
una casada,
de les belles la triada,
molt galana.
No us penseu que fos strana 20
en dur-se ab ayre,
ni lo seu gentil donayre
ja no·m fes guerra.

c) Descripció Beata:

Jo, torbat per què venia,
senti'm de costa
una senyora disposta
y de manera
tant gentil y falaguera, 50
de stat beata,
tant devota y a Déu grata,
segons crehensa
de mi, que, per menys offensa,
m'era retret 55
en hun pobre rechonet,
per Déu servir.

d) Descripció Vídua:

Senyora! mirau que us dich:
–dix la casada– 375
esta dona, apitoflada,
e molt que·s prea,
viuda per e no donzella,
bendiosa,
com deu ésser ja pelosa 380
sa cuyrassa!

8.3.2. Textos de la quarta parada

a) *Capítol XX: Com lo gran embaixador Gabriel, saludant la Senyora, li explicà altament la divinal ambaixada.*

[...] E ficant los genolls lo dit Gabriel davant la excel·lent senyora, digué a sa altesa amb grandísima reverència *Ave Gratia plena, Dominus tecum...*

E la prudentísima senyora, quan hagué llargament escoltat lo missatger divinal, no dubtant en res del que dit li era, volent-se informar, digué a l'àngel *Oh missatger gloriós, com es farà aquesta faena? Car jo, moguda per divinal inspiració, he fet vot de virginitat amb voluntat deliberada de no haver mai ajustament d'home.* E respós lo missatger amb gran plaer a sa senyora dient: *Oh puríssima senyora, estigau certa que mare sereu, senyora, del seu fill sense rompre virginitat. Aquesta obra tan excel·lent no s'ha de fer per via humana, car lo Esperit Sant sobrevindrà en vostra senyoria i la virtut de l'altíssim vos abrigarà tota.* (Villena, 1995: 116).

b) *Capítol LXV: Com lo Senyor ixqué del ventre virginal de la seua mare e fou adorat e bolcat per aquella.*

[...] E amb aquesta melodia, venint l'hora e temps per lo Pare eternal ordenada, ixqué lo Senyor del ventre virginal de la mare seua sense donar-li ninguna dolor, deixant-la verge e pura segons David havia profetat.

E mirant e contemplant aquell petit cos, e veient la excel·lent bellesa seua el sentí plorar de fred e amb sobirana pietat l'embolcà amb summa diligència, ajudant-li ses donzelles, car Diligència li donava los bolquers, Caritat los escalfava, Pobretat los estirava tant com podia perquè bastaren a cobrir los peuets del Senyor e Pietat portava un drap que li fos posat damunt lo cap. E tenint-lo la senyora així bolcadet, lo Senyor deixà de plorar, mostrant que havia pres plaer amb aquella robeta que l'estalviava del fred. (Villena, 1995: 135).

8.3.3. Textos de la quinta parada

a) Casada:

Pus rodones tinch les anques
que hun tonell,
que, si·m vésseu lo ventrell,
vos senyaríeu: 95
així és petit, que no creuríeu
de dona fos.
[...]
Pus rase porte la natura
que lo palmell,
de les mans lo bell parell, 110
mirau quals són,

ni los peus, en tot lo món,
troben egual.
Ma fas gordau si és aytal
per lochs e viles, 115
pus dreta vaig que quantes piles
veureu en Lotga.
Pus attractiu que huna sponja
possehesch lo sguart:
a l'hom que vull, de part a part 120
mon vis lo passa.
Mes, quant tinch la casa grassa
de robes, joyes!
Mos cofrets, rechons e foyes
scupen or; 125
no es comte lo tresor
que·ls meus hereten:
altres són qui s'o mal meten
per llur delit,
e jo cerque mon profit 130
y·ls avantatges.

b) Beata:

Mirau-me ab ull, que·l gran diable
ab mi·s confessa. 245
Puyss los pruu la vergonyosa,
van calentes,
y may callar les fan, contentes
de enbocar;
y quin art és lo xiringar! 250
No u sab qui no s'és vist
tocat de broca!
Lo dols fruyt hix de la soca.

c) Vídua:

Per tamensa de retrets
visch yo, duptosa
de haver vist pus vida renyosa 690
ab marit.

No ha molt que he parit
d’un capellà,
e ja so prenys d’un scolà.
Fassa fret o gran calor, 695
me scriu la ymna;
envides neix la taranyina
ja l’an arrancha;
adormida tinch l’ancha!

8. 4. Rúbrica d’avaluació

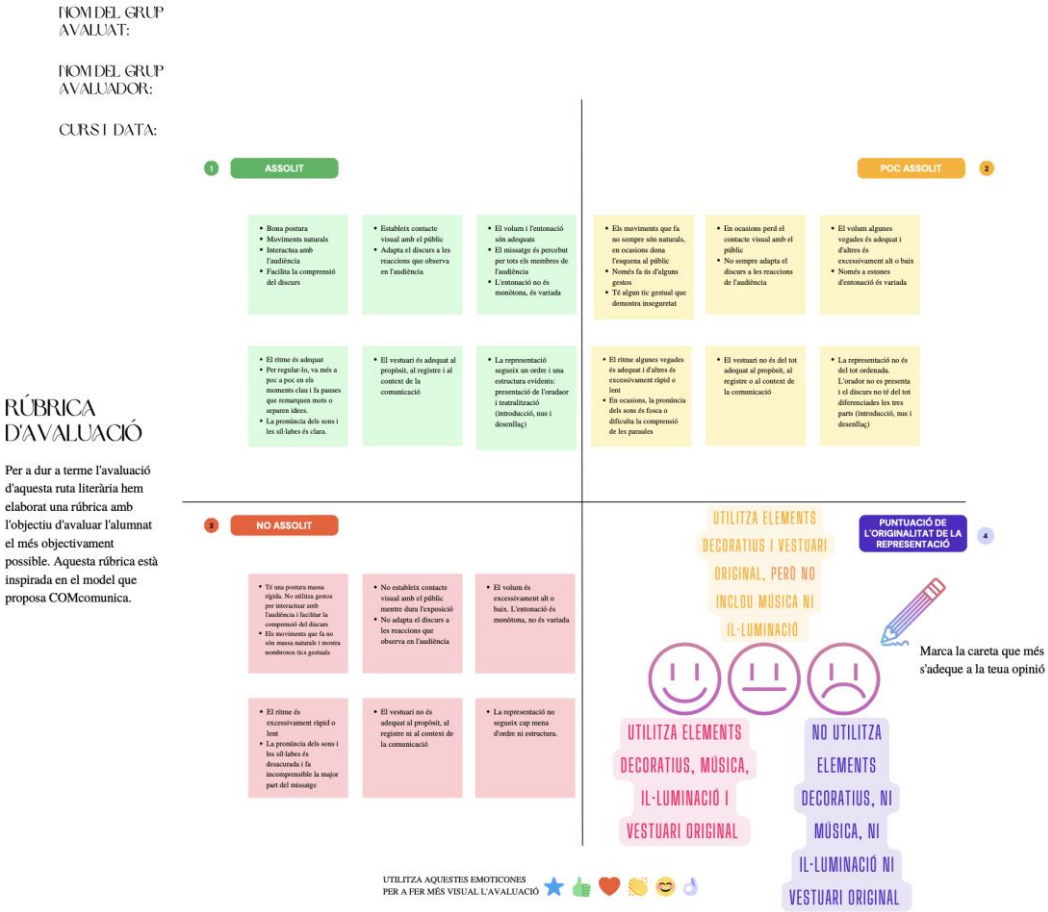

NOM DEL GRUP AVALUAT:

NOM DEL GRUP AVALUADOR:

CURS I DATA:

RÚBRICA D'AVALUACIÓ

Per a dur a terme l'avaluació d'aquesta ruta literària hem elaborat una rúbrica amb l'objectiu d'avaluar l'alumnat el més objectivament possible. Aquesta rúbrica està inspirada en el model que proposa COMcomunica.

1 ASSOLIT			POC ASSOLIT 2		
• Bona postura • Moviments naturals • Interactua amb l'audiència • Facilita la comprensió del discurs	• Estableix contacte visual amb el públic • Adapta el discurs a les reaccions que observa en l'audiència	• El volum i l'entonació són adequats • El missatge és percebut per tots els membres de l'audiència • L'entonació no és monòtona, és variada	• Els moviments que fa no sempre són naturals, en ocasions dona l'esquena al públic • Només fa ús d'alguns gestos • Té algun tic gestual que demostra inseguretat	• En ocasions perd el contacte visual amb el públic • No sempre adapta el discurs a les reaccions de l'audiència	• El volum algunes vegades és adequat i d'altres és excessivament alt o baix • Només a estones d'entonació és variada
• El ritme és adequat • Per regular-lo, va més a poc a poc en els moments clau i fa pauses que remarquen mots o separen idees. • La pronúncia dels sons i les síl·labes és clara.	• El vestuari és adequat al propòsit, al registre i al context de la comunicació	• La representació segueix un ordre i una estructura evidents: presentació de l'orador i teatralització (introducció, nus i desenllaç)	• El ritme algunes vegades és adequat i d'altres és excessivament ràpid o lent • En ocasions, la pronúncia dels sons és fosca o dificulta la comprensió de les paraules	• El vestuari no és del tot adequat al propòsit, al registre o al context de la comunicació	• La representació no és del tot ordenada. L'orador no es presenta i el discurs no té del tot diferenciades les tres parts (introducció, nus i desenllaç)

3 NO ASSOLIT		
• Té una postura massa rígida. No utilitza gestos per interactuar amb l'audiència i facilitar la comprensió del discurs • Els moviments que fa no són massa naturals i mostra nombrosos tics gestuals	• No estableix contacte visual amb el públic mentre dura l'exposició • No adapta el discurs a les reaccions que observa en l'audiència	• El volum és excessivament alt o baix. L'entonació és monòtona, no és variada
• El ritme és excessivament ràpid o lent • La pronúncia dels sons i les síl·labes és desacurada i fa incomprensible la major part del missatge.	• El vestuari no és adequat al propòsit, al registre ni al context de la comunicació	• La representació no segueix cap mena d'ordre ni estructura.

PUNTUACIÓ DE L'ORIGINALITAT DE LA REPRESENTACIÓ 4

UTILITZA ELEMENTS DECORATIUS I VESTUARI ORIGINAL, PERÒ NO INCLOU MÚSICA NI IL·LUMINACIÓ

Marca la careta que més s'adeque a la teua opinió

UTILITZA ELEMENTS DECORATIUS, MÚSICA, IL·LUMINACIÓ I VESTUARI ORIGINAL

NO UTILITZA ELEMENTS DECORATIUS, NI MÚSICA, NI IL·LUMINACIÓ NI VESTUARI ORIGINAL

UTILITZA AQUESTES EMOTICONES PER A FER MÉS VISUAL L'AVALUACIÓ